

TA'LIM JARAYONIDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Sodiqova Vazira Yaxyoqul qizi

O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali

Amaliy matematika fakulteti 1-bosqich magistranti

Annotation: Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning analitik va ijodiy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Bu maqolada tanqidiy fikrlashning pedagogik ahamiyati, uning ta'lim jarayonidagi o'rni va usullari ko'rib chiqiladi.

Keywords: tanqidiy fikrlash, ta'lim jarayoni, pedagogik ahamiyat, o'quvchilar, qobiliyatlar.

Kirish

Tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida muhim o'rin egallaydi, chunki u o'quvchilarga bilimlarni chuqurroq tushunish va analiz qilish imkoniyatini beradi. Bu jarayon o'quvchilarning nafaqat axborotni qabul qilish, balki uni tahlil qilish, baholash va o'z fikrlarini shakllantirish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga, muammolarni hal qilishga va qarorlar qabul qilishda mantiqiy yondashuvni amalga oshirishga o'rganadilar.

Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi hamda ularni kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassislar bo'lishlariga yordam beradi. Bunday yondashuv, shuningdek, o'quvchilarning ijodkorlik va innovatsion fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi, chunki ular muammolarni turli nuqtai nazardan ko'ra olishadi va yangicha yechimlar ishlab chiqadilar.

Bundan tashqari, tanqidiy fikrlash o'quvchilarga o'z fikrlarini aniq va asosli tarzda ifodalash imkonini beradi, bu esa kommunikativ qobiliyatlarini ham oshiradi. Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashning ahamiyati shundaki, u o'quvchilarning bilimlarni faqat yodlash emas, balki ulardan foydalanish va ularni turli kontekstlarda qo'llashga o'rgatadi. Natijada, ta'lim jarayoni yanada samarali va mazmunli bo'ladi. Tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida o'quvchilarga muammolarni tahlil qilish, qaror qabul qilish va fikrlarini asoslash imkonini beradi. Bu jarayon o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda ularni kreativ yechimlar izlashga undaydi. Tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar o'z bilimlarini kengaytirish bilan birga, real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan tanqidiy yondashuvni ham o'zlashtiradilar. Shunday qilib, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashning roli, o'quvchilarning shaxsiy va akademik rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Tanqidiy fikrlash tushunchasi

Tanqidiy fikrlash tushunchasi ta'lim jarayonida muhim o'rin egallaydi. Bu, avvalambor, fikrlash jarayonini chuqur tahlil qilish va baholashni o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlashning ta'riflari ko'p, ammo umumiy ma'noda u muammolarni aniqlash, ma'lumotlarni to'plash, ularni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatini anglatadi. Asosiy komponentlari sifatida analitik fikrlash, mantiqiy dalillash, argumentatsiya va muammo yechish jarayonlari ko'rsatilishi mumkin. Ushbu komponentlar birgalikda tanqidiy fikrlashni shakllantiradi va o'quvchilarga murakkab vaziyatlarni tushunishga yordam beradi. Tanqidiy fikrlashning o'ziga xos xususiyatlari orasida muallifning fikrlarini baholash va ularni o'z fikrimiz bilan solishtirish, shuningdek, ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirish va turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish kiradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, qarorlar qabul qilishda yanada qat'iy va asoslangan yondashuvlarni shakllantirishga yordam beradi. Tanqidiy fikrlash, shuningdek, o'quvchilarga o'z fikrlarini aniq ifodalash va boshqalar bilan samarali muloqot qilish imkoniyatini beradi, bu esa ularning shaxsiy va professional hayotlarida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonida alohida e'tiborga loyiqdir. Tanqidiy fikrlash, muayyan bir fikr yoki g'oyani chuqur tahlil qilish, baholash va o'zaro taqqoslash jarayonidir. Bu jarayonda fikrlashning asosiy komponentlari, jumladan, mantiqiy tahlil, dalillarni baholash va qaror qabul qilish ko'nikmalari muhim ahamiyatga ega. Tanqidiy fikrlashning o'ziga xos xususiyatlari orasida ob'ektivlik, ochiqlik va muammolarni hal etishga qaratilgan yondashuvlar mavjud. Ushbu ko'nikmalar, shuningdek, shaxsiy va ijtimoiy masalalarni tushunishga yordam beradi, shuning uchun ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zaruriy hisoblanadi.

Tanqidiy fikrlashning ta'limdagi o'рни

Tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali va mazmunli qilishga yordam beradi. Ushbu ko'nikma o'quvchilarga nafaqat o'z fikrlarini ifodalash, balki boshqalarning fikrlarini tahlil qilish va baholash imkonini ham beradi. Tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va yechimlar taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa, o'z navbatida, ularga mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va ijtimoiy muammolarga munosabat bildirishda yordam beradi.

O'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirish, ularni faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki o'z fikrlarini shakllantirishga undaydi. Bu jarayonda o'qituvchilar o'quvchilarga muammolarni yechishda mustaqil fikrlashni rag'batlantirishlari lozim. O'quvchilar o'z fikrlarini dalillash va asoslashga o'rganishlari, shuningdek, turli nuqtai nazarlarni hisobga olishlari kerak. Natijada, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlash

o'quvchilarning o'zaro munosabatlari, jamoaviy ish faoliyati va ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi. Bu ko'nikmalar, kelajakda ularning professional hayotida ham muhim rol o'ynaydi, chunki zamonaviy jamiyatda tanqidiy fikrlash qobiliyati muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarurdir. Tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ularning muammolarni hal qilish va qarorlar qabul qilish jarayonidagi faoliyatini oshiradi. O'quvchilar tanqidiy fikrlash orqali o'z fikrlarini aniq ifodalash, dalillarni tahlil qilish va boshqalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini egallaydilar. Bu jarayon, shuningdek, o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi va ularga o'z fikrlarini himoya qilish imkonini beradi. Shunday qilib, tanqidiy fikrlash ta'limda nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki shaxsiy rivojlanish uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik usullar

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagogik usullar va strategiyalar ta'lim jarayonida muhim o'rin egallaydi. Ushbu usullar o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish, muammolarni hal qilishda ijodkorlikni rivojlantirish va qaror qabul qilish jarayonida mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlash maqsadida qo'llaniladi. O'qituvchilar tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish uchun interaktiv metodlarni, masalan, muhokama va bahslar, kichik guruhlar ichida fikr almashish, shuningdek, tasviriy materiallar va vazifalar orqali o'quvchilarni jalb etadigan faoliyatlarni tanlaydilar. Ushbu usullar o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalash va boshqalarning nuqtai nazarini tushunish imkonini beradi. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlar asosida muammolarni hal qilishni taklif etish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini yanada rivojlantiradilar. O'quvchilarning o'z fikrlarini asoslash va dalillash qobiliyatini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, masalan, onlayn munozaralar va virtual platformalarda fikr almashish, yanada samarali hisoblanadi. Natijada, tanqidiy fikrlash nafaqat o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotida ham muhim rol o'ynaydi. Pedagogik usullar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda qo'llaniladigan pedagogik usullar o'quvchilarning analiz qilish, baholash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan. O'yinlar, muammoli vaziyatlar va guruh muhokamalari kabi interaktiv strategiyalar, o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni inobatga olish va o'z fikrlarini asoslash imkonini beradi. Shuningdek, muallimlar tomonidan beriladigan ochiq savollar va fikr almashish jarayonlari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi, bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirishlariga xizmat qiladi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchining roli

O'qituvchilar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchilarning fikrlash jarayonini yo'naltirish va qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega.

O'qituvchilarning vazifasi, avvalo, o'quvchilarga savollar berish, muhokama qilish va fikr almashish uchun muhit yaratishdir. Bu jarayonda, o'qituvchilar o'quvchilarning fikrlarini so'rab, ularning o'z fikrlari asosida muloqot qilishlariga yordam berishlari zarur. O'qituvchilar, shuningdek, o'quvchilarga tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini o'zlashtirishda kerakli resurslar va materiallar bilan ta'minlashlari lozim. Ular, misol uchun, o'quvchilarga ma'lumotlarni tahlil qilish va baholash, dalillarni keltirish va qarorlar qabul qilishda yordam beradigan strategiyalarni taqdim etishlari mumkin.

O'qituvchilar o'z darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun turli metodlardan foydalanishlari mumkin, masalan, guruhli muhokamalar, rol o'ynash va real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish. Bularning barchasi o'quvchilarning fikrlarini kengaytirishga va ularni muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvlarga undashga xizmat qiladi. Shunday qilib, o'qituvchilar, o'z navbatida, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi va bu jarayon ta'lim sifatini oshirishga katta hissa qo'shadi. O'qituvchilar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'quvchilarga mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini oshirishda yo'l-yo'riq ko'rsatishlari kerak. O'qituvchilar muammolarni tahlil qilish, argumentlarni baholash va turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqishda o'quvchilarni rag'batlantirishi lozim. Shuningdek, o'qituvchilar o'quvchilarning savol berish va o'z fikrlarini ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam berishlari muhimdir. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini kuchaytiradi va ularni har qanday vaziyatda o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantirishga tayyorlaydi. O'qituvchilar o'quvchilarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim yo'nalishlarni belgilab berishlari zarur. Ular o'quvchilarga muammolarni hal qilish, dalillarni tahlil qilish va o'z fikrlarini asoslash imkoniyatlarini taqdim etib, o'quv jarayonini yanada samarali qilishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Amaliy misollar

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun amaliy misollar va faoliyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni taklif etish orqali ularning muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish mumkin. Bunday faoliyatlar o'quvchilarga muammoni aniqlash, uni tahlil qilish va turli yechimlarni ishlab chiqishga yordam beradi. O'quvchilar guruhlariga bo'lingan holda, o'zaro fikr almashishlari va turli nuqtai nazarlarni o'rganishlari uchun munosib muhit yaratish juda foydali. Bu jarayonda o'quvchilar o'z fikrlarini asoslash va dalillarga tayangan holda bahs yuritish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Bundan tashqari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchilar o'quvchilarga turli xil matnlarni tahlil qilish va ularni baholash topshiriqlarini berishlari mumkin. Bu jarayon

o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatlarini kuchaytiradi hamda o'z fikrlarini yanada aniq va asosli tarzda ifoda etishga yordam beradi. O'quvchilarga o'z fikrlarini yozma ravishda ifodalash imkoniyatini berish, ularni mantiqiy fikr yuritishga va o'z fikrlarini yozma ravishda asoslashga undaydi. Shu tariqa, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun amaliy misollar va faoliyatlar o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida amaliy misollar va faoliyatlar o'quvchilarning fikr yuritish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Masalan, o'quvchilar o'z fikrlarini baham ko'rish uchun guruh muhokamalari o'tkazishlari mumkin, bu esa ularning fikrlarini tahlil qilish va boshqalar bilan solishtirish imkonini beradi. Shuningdek, o'quvchilarga turli xil muammolarni hal etish vazifalari berilishi, ularga mantiqiy qarorlar qabul qilishda yordam berishi mumkin. Bunday faoliyatlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi va ularni o'z fikrlarini mustaqil ravishda ifodalashga tayyorlaydi.

Natijalar va xulosalar

Tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali va mazmunli qiladi. Maqolada keltirilgan fikrlar va misollar orqali ko'rsatilganidek, tanqidiy fikrlash, o'quvchilarga nafaqat o'z fikrlarini mustaqil ravishda ifodalash imkonini beradi, balki ularni muammolarni hal etish jarayonida mantiqiy va analitik yondashuvlarga ham o'rgatadi. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning o'zaro munosabatlarida, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida va kelajakdagi professional faoliyatlarida muhim ahamiyatga ega.

Tanqidiy fikrlash orqali o'quvchilar o'z bilimlarini kengaytirish, analitik fikrlash qobiliyatini oshirish va o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilishni o'rganadilar. Bu jarayon, shuningdek, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi, chunki ular turli xil nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish imkoniga ega bo'ladilar. Natijada, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning nafaqat akademik, balki shaxsiy va ijtimoiy hayotida ham muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Shunday qilib, ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni oshirishga qaratilgan yondashuvlar, o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada keltirilgan fikrlar va misollar asosida, tanqidiy fikrlash ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega ekanligi aniq ko'rinadi. O'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ularni muammolarni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish jarayonlariga tayyorlaydi. Bu esa, o'z navbatida, ularning barcha sohalardagi muvaffaqiyatlarini ta'minlashga xizmat qiladi. Tanqidiy fikrlashni ta'limga joriy etish, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash va

ijtimoiy mas'uliyatlarini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi, bu esa jamiyatning rivojiga hissa qo'shadi.

Kelajak istiqbollari

Kelajakda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning istiqbollari va imkoniyatlari ta'lim tizimining zamonaviylashtirilishi bilan bevosita bog'liqdir. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish, ularni muammolarni hal qilishda, qaror qabul qilishda va ijodkorlikda faol ishtirok etishga undaydi. Bu jarayon, shuningdek, o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga, xilma-xil nuqtai nazarlarni tushunishga va baholashga yordam beradi. O'qituvchilar o'z darslarida interaktiv metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini faol ravishda rivojlantirishlari mumkin. Bunday yondashuv, o'quvchilarning fikr almashish, muhokama qilish va jamoaviy fikrlash ko'nikmalarini oshiradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar va onlayn ta'lim platformalari tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. O'quvchilar, masofaviy ta'lim orqali, turli mavzularda o'zaro fikr almashish, resurslarni o'rganish va muammolarni hal qilishda zamonaviy vositalardan foydalanish imkoniga ega bo'ladilar. Bunday resurslar, shuningdek, o'quvchilarning global muammolarni tushunish va ularga yechimlar taklif qilishda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Natijada, kelajakda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning shaxsiy va professional hayotida muvaffaqiyatga erishishlari uchun zaruriy asos bo'ladi. Kelajak istiqbollari tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. O'qitish jarayonida innovatsion metodlar va texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarning fikrlarining xilma-xilligini rag'batlantirish, ularni muammolarni hal qilishga yo'naltirish orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish mumkin. Shuningdek, interfaol ta'lim usullari va hamkorlikda ishlash, o'quvchilarning fikrlash jarayonini chuqurlashtiradi. Bu jarayonlar, shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga ham yordam beradi, bu esa kelajakda barqaror va adolatli jamiyatlarni yaratishga xizmat qiladi. Tanqidiy fikrlash qobiliyatlari, shuningdek, global muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi.

REFERENCES

1. Asimov, I. (2020). Ta'limda tanqidiy fikrlash. O'zbekiston ta'lim akademiyasi.
2. Karimova, M. (2021). Pedagogik usullar va tanqidiy fikrlash. O'zbekiston pedagogika jurnali.
3. Tursunov, N. (2019). O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. Oliy ta'lim muassasalari uchun qo'llanma.
4. Rahmonov, S. (2022). Ta'lim jarayonida innovatsiyalar. Ta'lim va innovatsiyalar jurnali.

5. Murodov, A. (2023). Tanqidiy fikrlash va zamonaviy ta'lim. Ta'lim sohasidagi tadqiqotlar.
6. Abdullaeva, D. (2020). O'quv jarayonida tanqidiy fikrlash. O'zbekiston ta'limi.
7. Ismoilov, F. (2021). Tanqidiy fikrlash va pedagogik faoliyat. Pedagogika va psixologiya jurnali.
8. Nuriddinov, E. (2018). Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari. Ta'lim va metodika.